

που μετράει όσο τίποτε λιγότερο από ένα φαύλο κύκλο: οι μηχανικοί των επικοινωνιών μιλούσαν για αυτή τη σχέση πολύ εκφραστικά σαν ένα «κλειστό - κύκλωμα σκέψης»). Οι σκέψεις που αναφερόμαι είναι όλες αυτές οι δευτερές σκέψεις — μέρος ενός συνεχούς συγκινητικού φανταστικού φίλμ — που έρχονται σαν αποτέλεσμα των προσπαθειών του εμπειρικού εαυτού για να τον δυναμώσουν, να του δώσουν την εμφάνιση της συμπαγούς, μονιμής πραγματικότητας, με το να οικοδομήσουν την ψυχολογική μνήμη με εμπειρίες και πεποιθήσεις — μια μέθοδος που αρκετά ικανοποιητικά μας αποκλείει από το να κυτταζούμε τα πράγματα όπως πραγματικά είναι, από το να αισθανθούμε την πραγματικότητα στο εδώ και στο τώρα. Όταν πραγματικά δούμε όλα αυτά και ολοκληρωτικά τα καταλάβουμε, θα έχουμε φτάσει στο τέλος της ψυχολογικής ταλαιπωρίας μας. Θα έχουμε το Ζεν, θα είμαστε απολύτως ελεύθεροι και όχι απλά υποθετικά ελεύθεροι.

μετάφραση: Αργύρω Καρυώτου

## 2, Σκέψη και αντίληψη

Τα βιβλία πάνω στο Ζεν Βουδδισμό συνήθως συζητάνε το θέμα σε αρκετά προχωρημένο επίπεδο. Οι διάλογοι των κατοχών του Ζεν με μοναχούς γενικά σχετίζονται με την κατάσταση του ανθρώπου που έχει ή σε λίγο θα έχει satori. Αν οι αρχαριοί αναζητήσουν την αλήθεια μελετώντας τέτια βιβλία είναι σαν να μπαίνει το καρό μπροστά από το αλόγο. Όλα τα έργα για το Ζεν τονίζουν πως είναι αναγκαστικό ο άνθρωπος να σταματήσει την αντιληπτική σκέψη, δηλαδή να «θανατώσει» τη διάνοια ή να φέρει τη σκέψη του σε ένα πλήρες τέλος. Σ' αυτό συμφωνούντα δεδαίια με ότι έχει πει ο Κρισναμούρτι. Τώρα μου φαίνεται πως, για να «μαθώ» να το κάνω αυτό, τα βιβλία είναι εντελώς αχρηστά. Δεν ησυχάζει κανείς ένα ταραγμένο μυαλό απορροφώντας πληροφορίες από βιβλία: αυτό ενισχύει μόνο την ταραχή και τη σύγχυση. Το γαλήνεμα του πνεύματος φτάνει μόνο μέσα από την αυτογνωσία, που οδηγεί στο μηδενισμό του εγώ.

Προτού μπορέσουμε να κατανοήσουμε το γαλήνεμα του μυαλού μέσα από την αυτογνωσία θαπρεπε να προσπαθήσουμε να καταλάβουμε τη διαδικασία της σκέψης και ειδικότερα τη γεννήση της. Ο Κρισναμούρτι αναφέρει ότι η σκέψη γίνεται όταν η εμπειρία είναι ανεπαρκώς ή ασυμπληρώτα καταληπτή, προκαλώντας ένα «ψυχολογικό καταλοιπό» (που σε απλά ελληνικά σημαίνει: προσκόλληση σε κάποιο συνηθισμένο υποδείγμα σκέψης). Αυτό το ψυχολογικό καταλοιπό ή αναμνηση ξαναζωντανεύει όταν προκληθεί από το παρόν δίνοντας αφορμή για την ψευδαισθήση του «εγώ» (που είναι το συνολικό άθροισμα των συνηθισμένων υποδειγμάτων σκέψης με το οποίο έχει ταυτιστεί η νοήμοσύνη) και για τα δάσανα που απορρέουν από την εννοια αυτή.

Τα γραφτά για το Ζεν όπως για παραδείγμα «Η Διδασκαλία Ζεν του Χουανγκ-Πο πάνω στη Μεταβίβαση του Πνεύματος» αναφέρουν πως η σκέψη γίνεται όταν το μυαλό κατοικεί μέσα και κρατιέται από τα φαινόμενα (συγκρίνε με το: Κρίσνα προς Αρτζούνα: «Όλα τα ανθρώπινα όντα οδηγούνται σε πλάνη από τότε που γεννιούνται νομίζοντας πως αυτός ο σχετικός κόσμος είναι πραγματικός»). Αυτό δε σημαίνει πως το μυαλό θαπρεπε να αποστραφεί το φαινομενικό κόσμο σαν να είναι εμπόδιο: θαπρεπε απλά να θεωρήσει όλα τα φαινόμενα ως εξίσου σπουδαία ή εξίσου ασήμαντα. Ο Χουανγκ-Πο λέει πως πρέπει να προσβλέπουμε όλα τα πράγματα με ίσο μάτι «σαν ναμάστε πολύ αρρωστοί για να νοιαστούμε» για οτιδήποτε ειδικά. Επομένως το μυαλό δεν μένει σε καμία ειδική φαινομενική αποψη του κόσμου: αρα δεν υπάρχει σχηματισμός εννοιας: ουτε ταυτοποίηση με φαινόμενα. Συνήθως ορισμένα φαινόμενα θεωρούνται πιο σπουδαία από άλλα και μας

αιχμαλωτίζουν. Ποια είναι αυτά τα φαινόμενα; Αν εμβαθύνουμε σ' αυτό θρυσκου-  
με πως είναι πάντοτε φαινόμενα που έχουν κάποια άμεση σχέση με τη συντήρη-  
ση του «εγώ» (αυτό μπορεί να γίνεται δίνοντας στο υποκείμενο την εντύπωση της  
αυτο-επιβεβαιώσης, ή «απειλώντας» τους συνειδητούς ή μη συνειδητούς μηχανι-  
σμούς της αυτο-επιβεβαιώσης).

Η ερώτηση που φυσιολογικά γίνεται στο σημείο αυτό είναι «Πως πρωτοπαρουσια-  
στηκε η έννοια του εγώ;». Παρουσιάστηκε μέσα από την συνταυτίση. Για παρα-  
δειγμα, πάντοτε παρατηρώ τα φαινόμενα στην αλληλεπίδραση τους με το σώμα  
«μου» ή τη συνειδητή «μου». Η ζέστη «με» κάνει να ιδρώνω. Βλέπουμε πως η  
ζέστη επενεργεί και φαινομενικά έχει αποτέλεσμα το ιδρώμα του σώματος. Επο-  
μενως υποθέτουμε ότι αυτά είναι δυο διαφορετικά πράγματα που αλληλεπιδρούν  
το Ξέν πρόσωπο από την άλλη μεριά δεν τα ξεχωρίζει. Για το πρόσωπο αυτό και  
τα δυο «φαινόμενα» είναι μια διεργασία γιατί το ιδρώμα «προκαλείται» τόσο από  
τη φύση των ιδρωτογόνων αδένων όσο και από τη ζέστη. (Επιπολαία, φαίνεται  
πως υπάρχει αιτία και αποτέλεσμα, αλλά σε βαθύτερο επίπεδο είναι δύσκολο να  
δούμε που τελειώνει το αίτιο και που αρχίζει το αιτιατό).

Ή σε οποιαδήποτε ψυχολογική εμπειρία, όπως εμπειρίες από συμπαθείς και αντι-  
παθείς, υπάρχει μια συνταυτίση με τον φυσικοψυχολογικό οργανισμό μου. Για  
παραδειγμα, κάποιος με έχει προσβάλει, οπότε υπάρχει συνταυτίση με την εικόνα  
(αναμνήση) που έχω στη συνειδητή μου για «μενα», την οποία εικόνα αγαπώ· η  
εικόνα ταπεινώνεται, ίσως κουτσουρευτεί έτσι που να είναι σχεδόν αγνώριστη,  
έτσι «εγώ» νιώθω τον πόνο. Και στις δυο περιπτώσεις εγώ είμαι που δημιουργή-  
σα το «με» και το «μενα». Είναι ταυτοσημο με τη βασική διαδικασία της επι-  
θυμίας που συμβαίνει με την παρακάτω σειρά: αντίληψη → επαφή → συνταυτι-  
ση → επιθυμία → ματαιώση ή ικανοποίηση. Έτσι βλέπουμε πως «το ξανα-  
ζωντανισμό του ψυχολογικού καταλοίπου» του Κρίσναμουρτι, «η εμφάνιση στα φαι-  
νομενα» του Χουανγκ-Πο και οι διαδικασίες του ποθού και της αποστροφής εί-  
ναι στην πραγματικότητα ένα και το αυτό πράγμα: η συντήρηση της ψευτικής ι-  
δεάς του «εγώ» μέσα από το μηχανισμό της συνταυτίσης.

Όταν μενουμε στα φαινόμενα, αυτό γίνεται με μια αποψη στο να τα αλλάξουμε. Η  
μνήμη δεν δεχεται πραγματικά αυτό που υπάρχει αλλά θέλει να παρεμβληθεί  
χρησιμοποιώντας γνώση που βασίζεται στο παρελθόν (έτσι εμφανίζονται οι συμπα-  
θείς και οι αντιπαθείς). Η πίεση ανάμεσα σ' αυτό που υπάρχει κι αυτό που  
δεν υπάρχει είναι το βασάνο. Αλλά αν εμείς καταλάβουμε πολύ καλά αυτό το  
μηχανισμό και μείνουμε με το βασάνο μας, το υποφερούμε ως πλήρη εμπειρία, θα  
αντίληφθουμε ότι μόνο αυτή η ένταση υπάρχει, το βασάνο, και δεν υπάρχει βά-  
σανισμένος. Αν, από την άλλη μεριά, αγνοήσουμε ή καταπνίξουμε το βασάνο ή  
προσπαθήσουμε να του ξεφυγούμε, δημιουργούμε τον «βασανισμένο» και έτσι επι-  
μηχνώνουμε και δυναμώνουμε το βασάνο.

Πρέπει πια να είναι ξεκαθαρό πως ποτέ δεν θα μπορούσαμε να είμαστε ελεύθε-  
ροι εκτός αν εγκαταλείψουμε την προσκόλληση στα φαινόμενα. Γιατί μόλις ελευ-  
θερωθούμε από τα φαινόμενα δεν υπάρχει αντίληπτική σκεπή· δεν υπάρχει συ-  
νειδητή του να είμαι «εγώ»: η διάνοια είναι σε ρευστή κατάσταση ελευθερή από  
συναίσθηματικούς αποκλεισμούς, που σημαίνει πως υπάρχει μόνο πλήρης γνώση  
των φαινομένων, χωρίς καταδική ή δικαίωση που εισαγει μια αποτίμηση με μια  
«απολυτή» κλίμακα. Βασικά, είναι επομένως τα φαινόμενα που μας δένουν — δη-  
λαδή η αυταπάτη της απόλυτης πραγματικότητας τους. Το μυαλό θαπρεπε να  
παρατηρεί το φαινομενικό κόσμο με ολόγιοδο τρόπο όπως η ακτίνα της τηλεοπτικής  
κάμερας σκρώνει την εικόνα που προβάλλεται επάνω της από τον έξω κόσμο,  
(συγκρίνε με την προσταγή του Ταχουαν να μη «σταματάμε» το μυαλό\*). Μόνο

έτσι μπορούμε να διακρίνουμε μια αληθινή και απαραμορφωτή εικόνα του κόσμου. Μόνο τότε ζούμε αληθινά μέσα στο Κενό — και αυτό που αξίζει πιο πολύ, έχουμε γίνει το Κενό.

\* Τάκουαν, πάνω στο Ζεν και την Ξιφομαχία: —

«Να μην κινείσαι σημαίνει να μη «σταματάς» με ένα αντικείμενο που φανταίνεται. Γιατί όταν φανεί, περνάει και το μυαλό δεν αιχμαλωτίζεται. Όταν το μυαλό «οπισματίζει» με κάθε αντικείμενο που παρουσιάζεται, το μυαλό ενοχλείται με κάθε είδος σκέψεις και αισθήματα. Το «σταματήμα» αναποφευκτά οδηγεί στην κινήση που είναι ενοχλήση. Αν και είναι επομένως το μυαλό υποκειμενο σε «σταματημάτα», αυτό παραμένει ασυγκίνητο...» (Ντ. Τ. Σουζουα, Ζεν και Γιαπωνεζικός Πόλιτισμος, Λονδίνο, Ραουτλετζ, σελ. 98).

Σ αυτή τη συνάφεια μπορεί επίσης να παρατηρηθεί ότι η προस्ताγή να μη φτιαχνουμε εννοιες, τονισμένη τόσο πολύ από το Ζεν, θυμίζει την περιγραφή από το Βουδδα της φωτισμένης κατάστασης όταν στο όραμα υπάρχει μόνο η οραση, στο ακουόμενο υπάρχει μόνο η ακοή.

μετάφραση: Μανώλης Μανώλας

## ΝΕΑ ΟΣΤΡΑΚΑ

ΣΩΚΡΑΤΗ Α. ΣΚΑΡΤΣΗ

ΕΝΑ ΕΡΩΤΙΚΟ

ΔΙΟΝΥΣΗ Α. ΚΑΡΑΤΖΑ

ΑΝΤΙΟΠΗ

ΚΩΣΤΑ ΛΟΓΑΡΑ

1. ΤΟ ΣΩΜΑ
2. ΑΜΠΑΡΙΖΑ
3. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΔΟΚΙΜΗ ΣΤΟ  
ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ Σ. Α.  
ΣΚΑΡΤΣΗ: ΤΟ ΠΡΑΓΜΑ ΤΟΥ  
ΚΟΣΜΟΥ - 1.